

DISCUSSIE OVER HET BEGINJAAR VAN DE GEMEENTE DE BILT

Karel Beesemer

Er is een uiterst interessante discussie losgebarsten over het beginjaar van de gemeente De Bilt. Is dat het jaar 1122, zoals tot dusver officieel wordt aangenomen of moet dat zijn 1113, zoals historicus dr. Anne Doedens in januari 2008 publiceerde? Op basis van de Redengevende Beschrijving van januari 1993 als toelichting bij het voorstel tot aanwijzing van de oude dorpskern De Bilt als Beschermd Dorpsgezicht, wordt hier beweerd dat het jaartal 1070 op goede gronden is aan te merken als het begin van de gemeente De Bilt.

Terdege besef ik dat ik geen historicus ben, zelfs geen amateur-historicus. Als zodanig is het wellicht enigszins vermetel dat ik als leek de befaamde historicus dr. Anne Doedens niet klakkeloos volg waar het betreft zijn stelling dat De Bilt 9 jaar ouder is dan tot dusver algemeen werd aanvaard. Toch waag ik het erop, omdat de materie mij interesseert en omdat de discussie zeer boeiend is. Zie het artikel van Anne

Doedens in *De Biltse Grift*, juni 2008 en de diverse krantenberichten. Ik denk namelijk dat De Bilt maar liefs 52 jaar ouder is dan werd aangenomen. Als volgt:

Het is verdedigbaar dat als vertrekpunt voor het begin van de gemeente De Bilt het jaar 1070 wordt genomen, te weten ongeveer het jaar waarin het klooster Oostbroek gesticht werd. Dat jaar staat als zodanig in de gemeentelijke Redengevende Beschrijving van januari 1993. Natuurlijk kun je beweren zoals dr. Doedens doet dat hard bewijs van de stichting van De Bilt in de 11e eeuw nergens te vinden is. Het jaar 1070 wordt gehanteerd in de Redengevende Beschrijving, zijnde een officieel gemeentelijk stuk. En dat stuk stoelt (ook) op onderzoek van alom gerespecteerde onderzoekers zoals: dr. C. Dekker, mr. P.H. Damsté, drs. M. Laman en anderen. De opvattingen van historici blijken niet altijd eenduidig, maar daar is mijns inziens niets mis mee. Op basis van interpretaties

worden keuzen gemaakt en dan resteert de vraag: „wat overtuigt het meest?”

Voor de volledige lijst van geraadpleegde literatuur wordt verwezen naar de voet van de betreffende Redengevende Beschrijving. Van tweeën één: of het officiële gemeentelijke stuk klopt, of dat stuk zou gecorrigeerd moeten worden! Vraagtekens mogen uiteraard overal achter gezet worden, ook achter de bevindingen van dr. Doedens. Anders gezegd: het moge zo zijn dat het harde bewijs van de stichting (het bestaan van het Klooster Oostbroek) van De Bilt in de 11^e eeuw nergens te vinden is, maar het bewijs voor het tegendeel wordt ook niet geleverd.

Dr. Doedens liet mij verder weten dat het erom gaat of er een soort van gebiedsoverheid/bestuurders waren of min of meer georganiseerde ontginners/bewoners.

Twee redenaties:

Ten eerste:

Het is duidelijk, zoals ook elders in dit verhaal wordt opgemerkt, dat tot dusver het jaar 1122 algemeen wordt aangemerkt als het jaar dat de gemeente De Bilt werd gegrondvest. Het moment daartoe werd gekozen door de overhandiging van de oorkonde door keizerin Mathilde aan de monniken Hermannus en

Theodericus van de abdij van Oostbroek op 14 maart van dat jaar. Het is mijns inziens een plausibele reden op basis van dat feit het moment te bepalen (zoals ook gedaan werd) als het begin van de gemeente De Bilt. Dat is een keuze, een interpretatie van gebeurtenissen die zich voltrokken in een grijs en mistig verleden.

Maar je kunt diezelfde plechtige gebeurtenis ook beschouwen als het moment waarop een reeds lang bestaande feitelijke situatie bevestigd werd door dat koninklijke gebaar in het jaar 1122! Als die interpretatie wordt gevolgd (waarom niet ?) ligt de werkelijke oorsprong van de gemeente dus voor het jaar 1122. Ook dat is een keuze!

Ten tweede:

Los van de vraag of er wel absoluut sprake dient te zijn van iets als een koninklijke oorkonde om het begin van de gemeente vast te stellen, zouden wellicht ook andere vormen van bestuur als vertrekpunt kunnen/mogen dienen. En daarvoor gelden de volgende overwegingen:

Hiervoor werd aangegeven dat er veel voor te zeggen valt het jaar 1070 aan te merken als het

jaar dat het klooster Oostbroek een feit was. Als men dat als zodanig wil vaststellen resteert de opmerking van dr. Doedens of er een soort van gebiedsoverheid/bestuurders waren of min of meer georganiseerde ontginners/bewoners. Welnu, als men de literatuurgeschiedenis van het begrip 'kloosters' er op naslaat valt het volgende te lezen:

- * In de middeleeuwen (het jaar 1070 valt onder de vroege middeleeuwen) waren kloosters vaak intellectuele en economische centra;
- * Soms had een klooster het beheer of bestuur over een gebied;
- * In de middeleeuwen waren abdijen (mannen- of vrouwenkloosters) strak gesloten leefgemeenschappen, die behalve het ommuurde gebouwencomplex, vaak ook het beheer hadden over een uitgestrekt omliggend gebied. Niet alleen op religieus, maar ook op cultureel gebied waren de kloosters van grote betekenis;
- * De landbouw- en/of nijverheidszone: allerlei activiteiten vonden er plaats zoals de zorg voor zieken en gewonden, het maken van kaas, het smeden, het malen van graan en het brouwen van bier. Het was een dorp op zich.

Met andere woorden: waarom zouden

bovenstaande kenmerken ongeveer voor alle kloosters opgaan, maar niet voor 'ons' klooster Oostbroek? En... als al die genoemde bedrijvigheden, die inherent zijn voor een klooster in de vroege Middeleeuwen, feitelijkheden zijn, waarom zou dat in alle redelijkheid dan niet kunnen/mogen worden aangemerkt als start van een geïnstitutionaliseerde leef-/woongemeenschap. Zoals... De Bilt!

Wat betekent het jaartal 1070 eventueel nog meer?

(1070? /d.w.z. 938 jaar oud/, 1113? /d.w.z. 895 jaar oud/, 1122 /d.w.z. 886 jaar oud).

Hoe dan ook, dr. Anne Doedens heeft een uiterst interessante discussie op gang gebracht met betrekking tot het jaar dat de gemeente De Bilt werd gegrondvest. De discussie spitst zich mijns inziens toe op de vraag welk ijkpunt gehanteerd wordt om het jaar van stichting van de gemeente De Bilt vast te stellen. Indien als ijkpunt voor de stichting van De Bilt de totstandkoming van het klooster Oostbroek (het jaar 1070 volgens de Redengevende Beschrijving) wordt genomen, is de gemeente niet 9 jaar ouder dan dr. Doedens op basis van zijn onderzoek stelt, maar 52 jaar ouder dan tot op heden werd aangenomen! Het

Discussie over beginjaar gemeente De Bilt

heeft nogal wat consequenties:

Is het juist dat het jaar 1122 moet worden aangemerkt als het jaar waarin De Bilt werd gegrondvest, zoals tot op heden werd aangenomen?

Of moeten we nu het jaar 1113 aanhouden, op basis van het onderzoek van dr. Doedens?

Of is het juist de vigerende Redengevende Beschrijving te volgen en de bouw van het klooster Oostbroek te volgen als ijkpunt voor het begin van De Bilt, dus 1070?

Het is van belang dat de vragen op duidelijke wijze beantwoord worden, al was het alleen om helderheid te krijgen op de volgende prangende vragen:

Moeten we zoals dr. Doedens zegt nog maar 5 jaar wachten, namelijk tot het jaar 2013, voordat we het feest mogen vieren van het 900-jarig bestaan van De Bilt?

Of moeten we langer geduld hebben voordat het feest losbarst (1122 + 900) in het jaar 2022?

Of mogen we - met terugwerkende kracht (!) - onmiddellijk de slingers ophangen, als we de totstandkoming van klooster Oostbroek in 1070 als het begin beschouwen? Dan is ons een feestje door de neus geboord omdat we dat feest al (1070 + 900) in het jaar 1970

hadden moeten hebben!

Kortom, op basis van de hiervoor aangedragen argumenten zijn er goede gronden aanwezig onmiddellijk de vlag uit te hangen! De gemeente bestaat sinds 1070 en is dus maar liefst 938 jaar oud en dat is 52 jaar ouder dan tot dusver werd aangenomen. Argumenten te over om de slingers op te hangen en (met terugwerkende kracht) een daverend feest te vieren; een feest dat we vergaten te vieren in 1970 maar waar we toen reeds recht op hadden!

Wordt ongetwijfeld vervolgd!

Op het moment van het ter perse gaan van deze bijdrage aan het septembernummer van De Biltse Grift zijn reeds reacties ontvangen, echter nog niet volledig uitgekristalliseerd; details volgen uiteraard.

Bronnen:

Toelichting bij het voorstel tot aanwijzing van de oude dorpskern De Bilt als Beschermd Dorpsgezicht 'Oude Kern De Bilt', januari 1993.

Bij de aanwijzing tot Beschermd Dorpsgezicht werd de volgende literatuur geraadpleegd:

Dekker, dr. C., *Het Kromme Rijngebied in de Middeleeuwen, een institutioneel-geografische studie*,

De Walburg Pers, 1983.

Damsté, mr. P.H., *De Bilt in Beeld*, Bilthoven 1980.

Dikland, E.H. en J.A. van der Hoeve: *Monumenteninventarisatie van de gemeente De Bilt*, TH Delft, Afdeling der Bouwkunde, Werkgroep restauratie.

Gewin, E.E., *De Bilt, een Utrechts dorp in vroeger eeuwen*, Historische Stichting Oostbroek en De Bilt, 1917, 1944, 1991.

Laman, drs. M., *Monumenten Inventarisatie Project De Bilt*, Provinciale Utrechtse Dienst Ruimte en Groen, 1991.

Meijer, J.W.H., *De Kerk de School en de Koster die de meester was*, gemeente De Bilt 1980.

Meijer, J.W.H., *De Bilt en Bilthoven in oude ansichten*, 1969.

Een archeologisch Onderzoek in het centrum van De Bilt, verslag en resultaten, uitgevoerd door de Onderzoeksgroep zandgronden van de afdeling Utrecht e.o. van de AWN. 1988.

Parken en gebouwen rond een verdwenen klooster, uitgave van de gemeente De Bilt ter gelegenheid van de Open Monumentendag 1991.

Publicaties over het stichtingsjaar van De Bilt:

De Biltse Grift, juni 2008, dr. Anne Doedens: *Over de 'oudste oorkonde': Bilts begin in 1113?*

De Biltse Courant 09 januari 2008.

De Vierklank 09 januari 2008.

De Biltse Courant 27 februari 2008.

Het Algemeen Dagblad 01 maart 2008.